

نگاهی گذرا به کتاب تغییر در حکمرانی قضایی
اندیشکده ایتانتغییر در
حکمرانی
قضاییتحول در حلقه
بازخورد معماری کلان
حکمرانی جمهوری
اسلامی

رسیدگی از طریق جذب منابع انسانی (به ویژه قضات) و افزایش منابع مالی به جای تمرکز بر کاهش پرونده‌های ورودی و پیشگیری از وقوع جرم، تخلف و دعوا در جامعه بوده است. هرچند در دوره مسئولیت آیت‌الله آملی لاریجانی با ارتقا و تشکیل معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه، گام‌های ابتدایی در جهت احیای این وظیفه راهبردی برداشته شد، اما هیچ‌گاه تبدیل به راهبرد محوری نگردید و کماکان روح حاکم بر قوه قضاییه پارادایم رسیدگی است که تداوم نرخ بالای جرم و تخلف در جامعه بیانگر صحت این مدعی است.

به نظر می‌رسد یکی از علل مهم این امر، عدم اعتقاد قوه به توانمندی درونی خویش برای کاهش پرونده‌های ورودی است که منجر به بر زمین ماندن این مأموریت مهم و وظیفه مصرح قوه در قانون اساسی شده است. با توجه به ثبت و انباشت اطلاعات و پیشرفت ابزارهای تحلیل داده طی سالیان اخیر، قوه قضاییه با تحلیل دقیق اطلاعات پرونده‌ها از طریق ابزارهای هوشمند داده‌کاوی می‌تواند مهم‌ترین مبادی پرونده‌های ورودی به دادگاه‌ها و دلایل شکل‌گیری آن‌ها را شناسایی کند. در این صورت راهبرد اصلی و اولویت اول قوه قضاییه باید از بین بردن کانون‌ها و گلوگاه‌های ایجاد اختلاف، جرم و دعوا در جامعه باشد.

۱-۱. اعتبار معاملات عادی؛ منشأ نیمی از پرونده‌های حقوقی قوه قضاییه

بنابر اظهارات مسئولین عالی قضایی، یک

قضاییه برای ارتقای سطح عملکردی خویش، درخواست افزایش بودجه و دیگر منابع به ویژه نیروی انسانی بوده است. عدم تغییر محسوس در آمار پرونده‌های ورودی به قوه (که بیانگر میزان جرم، تخلف و دعوا در جامعه است) طی سالیان متمادی که با جذب منابع مالی و انسانی همراه بوده است، حکایت‌گر ناکارآمدی تفکر مذکور است. قوه قضاییه بدون نیاز به افزایش بودجه و سایر منابع، با تغییر برخی رویکردها و سازوکارهای درونی و با اتکا به ظرفیت‌ها و توان خود، علاوه بر افزایش ضمانت اجرای عدالت از طریق ارتقای توان پیشگیری و رسیدگی، می‌تواند به عنصری با ضریب تأثیرگذاری بالا در نسبت با مسایل کلان جامعه تبدیل شود. لذا در ادامه گام‌های کلی ضروری در مسیر اصلاح و ارتقای قوه قضاییه به طور خلاصه و کلی به همراه برخی از مصادیق آن‌ها برشمرده می‌شود.

۱. ضرورت تمرکز قوه بر کاهش نرخ ورودی پرونده‌ها

در حال حاضر سرانه تعداد پرونده یکنای ورودی به قوه قضاییه معادل ۱۱۲۵۰ پرونده به ازای هر ۱۰۰۰۰ نفر است. این آمار که با احتساب پرونده‌های تجدیدنظر و مانده به چندین برابر افزایش پیدا می‌کند، بیانگر سرانه بالای تشکیل پرونده در کشور بوده که در طول چند دهه اخیر و در دوره‌های مختلف مدیریتی قوه نیز به طور مرتب افزایش داشته است. روند صعودی رشد پرونده‌ها علی‌رغم تغییر مدیران ارشد قوه، به دلیل حاکم بودن پیش‌فرض غلط افزایش توان

قوه قضاییه حلقه بازخورد در معماری کلان حکمرانی جمهوری اسلامی است که می‌تواند موجبات تعالی و ارتقای کل سیستم را فراهم آورد. همچنین به دلیل انتصاب مستقیم رئیس قوه توسط مقام معظم رهبری و به دلیل معماری محتوایی قوه بر مبنای فقه اسلامی، کارآمدی یا ناکارآمدی آن، بر کل پروژه انقلاب اسلامی و امکان‌سنجی طراحی جامعه مبتنی بر نهاد دین تأثیرگذار است، بنابراین از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

فاصله میان وضع کنونی قوه قضاییه از سطح موردنیاز انقلاب اسلامی مایه نگرانی دلسوزان انقلاب اسلامی و سوءاستفاده برخی جریان‌های سیاسی شده است. بهره‌وری پایین و عدم اتقان کافی در فرایند رسیدگی به پرونده‌ها و عدم اهتمام و توانمندی در کاهش نرخ ورودی پرونده‌ها دو عنصر محوری در توسعه این نگرانی‌هاست.

همچنین نقش ایجابی قوه قضاییه در عرصه اقتصادی وجه اهمیت دیگری است که کمتر به آن توجه شده است. در مدل‌های ارزیابی و پایش وضعیت اقتصادی کشورها، نظام حقوقی-قضایی جایگاه مهم و غیرقابل انکاری دارد. به عنوان مثال از ۱۰ مؤلفه شاخص بین‌المللی سهولت انجام کسب‌وکار، ۵ مؤلفه مستقیم ذیل نظام حقوقی-قضایی تعریف می‌شود اما دستگاه قضا هیچ‌گاه چنین نقش و وظیفه‌ای را برای خود قائل نبوده است. بنابراین با اتخاذ رویکرد پسینی و انفعالی در برابر مشکلات کلان کشور، باعث فروکاست جایگاه و نقش قوه قضاییه در معادلات کشور شده است. در طی سالیان اخیر استراتژی محوری قوه